

สังขยาปกาสกปรณ์และฎีกา : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์

นายบุษณา สอนใจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2523

I 16051324

SAMKHYĀPAKĀSAKAPAKARAṆAM AND COMMENTARY :
AN EDITION AND CRITICAL STUDY

Mr. Boonna Sonchai

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Eastern Languages
Graduate School
Chulalongkorn University

1980

หัวข้อวิทยานิพนธ์   สังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกา : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์
โดย   นายบุญหนา สอนใจ
ภาควิชา   ภาษาตะวันออก
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล
                              อาจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงษ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริณายมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัคคา)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล)
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณีย์ พ้าพานิช)
..... กรรมการ
(อาจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงษ์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์   สังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกา : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์
ชนิดนิสิต   นายบุญหนา สอนใจ
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์วิสูตร มนเชกค
                                 อาจารย์ยุฐานิสร์ สุทธิศรีพิทักษ์
ภาควิชา   ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา   2523

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าสังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกาทั้งในคานเนื้อหาและประวัติความเป็นมา

ผลของการวิจัยปรากฏว่าสังขยาปกาสกปรกณ์เป็นปรกณ์ภาษาบาลีสัทรรจนานเป็นร้อยกรองโดยพระญาณวิลาสเถระซึ่งเป็นพระเถระชาวลาว ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 เนื้อหากล่าวถึงมาตรา 6 ประเภท คือมาตราวักระยะ มาตราทวง มาตราขัง ระบบการนับสิ่งของ มาตราเงินและการนับขนาดของน้ิลกหาปณะ ส่วนสังขยาปกาสกฎีการจนาเป็นร้อยแก้วโดยพระสิริมัจฉลาจารย์ซึ่งเป็นพระเถระชาวลานนาไทย เมื่อ พ.ศ. 2063 เนื้อหาเป็นการอธิบายขยายคำและข้อความในสังขยาปกาสกปรกณ์ให้เข้าใจง่ายและแจ่มแจ้งชัดเจน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 5 บทคือ บทที่ 1 เป็นบทนำ ซึ่งกล่าวถึงความจำเป็นและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์และขอบข่ายของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยและประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยและตรวจสอบชำระ บทที่ 2 เป็นการวิเคราะห์สังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกาในคานความหมายของคำว่า "สังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกา" ลักษณะและรูปแบบของการประพันธ์ประวัติและผลงานของพระญาณวิลาสเถระและพระสิริมัจฉลาจารย์ จุดประสงค์ของการรจนา ต้นฉบับตัวเขียนที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบชำระ ขอบกพร่องที่พบในต้นฉบับตัวเขียน มาตรา 6 ประเภทในสังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกา ข้อสังเกตทางไวยากรณ์บางประการในสังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกา บทที่ 3 เป็นสังขยาปกาสกปรกณ์และฎีกาภาษาบาลีที่ชำระแล้วพร้อมทั้งคำและข้อความที่

9

Thesis Title   Saṃkhyāpakāsakapakaraṇaṃ and Commentary :
                         an Edition and Critical Study

Name   Mr. Boonna Sonchai

Thesis Advisor Associate Professor Visudh Busyakul
                         Acharn Thanit Chakarapongse

Department   Eastern Languages

Academic Year   1980

ABSTRACT

This thesis is the outcome of a research work on the Saṃkhyāpakāsakapakaraṇaṃ and its commentary in both its contents and history.

It is found in the course of the research that Saṃkhyāpakāsakapakaraṇaṃ is a literary Pali poetry written by Nānavilāsa Thera, a Laotian monk, probably in the 15th century A.D. It deals with the ancient Indian weights and measures, the numbering system, the Nīlakahāpaṇa and the system of currency. Its commentary, Saṃkhyāpakāsakaṭīkā, written in prose by Sirimaṅgalācariya, a monk of Lānnā Thai, in A.D. 1520, is an attempt to explain various terminologies and technical terms in the Saṃkhyāpakāsakapakaraṇaṃ.

This thesis is divided into 5 chapters. The first one is a general introduction giving a history of the

texts, the objectives and the scope of the research and the methodology adopted. The second one describes the meaning of the words "Saṃkhyāpakāśakapakaṛaṇam" and "Saṃkhyāpakāśakaṭīkā", the style of writing, the authors, their works and their objectives in writing those texts. The chapter also gives a detailed account of the manuscripts used in the research, the errors found in the manuscripts, the ancient Indian system of weights, measures and currency and some grammatical observations on the two texts. The Pali text of Saṃkhyāpakāśakapakaṛaṇam and its commentary with the variant readings come next in the third chapter. The fourth is a Thai translation of Saṃkhyāpakāśakapakaṛaṇam and Saṃkhyāpakāśakaṭīkā. The conclusion and suggestions for further research are in the fifth chapter, which is the last.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้มีขึ้นเพราะความพยายามและความคิดของผู้วิจัยเพียงผู้เดียว คณะอาจารย์แห่งบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จ คือ

รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล ท่านได้ช่วยผู้วิจัยตั้งแต่ต้นจนวาระสุดท้ายโดยได้เสนอแนะในการหาหัวข้อวิทยานิพนธ์ กรุณาธิปไตย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งแนะนำและตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่และไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก

รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศิริ แยมั่นคณา เป็นผู้วิจัยปรารภจะทำวิทยานิพนธ์ ท่านเสนอแนะว่าจะวิจัยและตรวจสอบชำระสังขยาปกิปกรณ์และฎีกาพร้อมทั้งได้แนะนำแหล่งที่จะค้นคว้าหาข้อมูล จึงกล่าวได้ว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้กำเนิดขึ้นจากความคิดของท่านโดยแท้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พาพานิช ได้ให้กำลังใจและขอเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์เรื่อยมา

อาจารย์นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ท่านได้สละเวลาของท่าน สัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง เป็นเวลา 4 เดือนเต็ม โดยให้ผู้วิจัยแปลภาษาบาลีให้ท่านฟังและท่านคอยแก้ไขและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย

อาจารย์ฐานิสร์ ชำศรีตวงศ์ ท่านกรุณาธิปไตย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมกับอาจารย์รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุญยกุล ท่านได้ตรวจแก้ส่วนที่เป็นภาษาบาลีและคำแปล

ผู้วิจัยซาบซึ้งในอารักขาคุณสมมติของท่านคณะอาจารย์เป็นต้นพัน แต่ผู้วิจัยทำได้เพียงขอกราบขอบพระคุณท่านที่กล่าวชื่อนี้และขออนอมรับเอาปฏิปทาของท่านไปปฏิบัติต่อศิษย์สืบต่อไป

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่แผนกภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ที่ให้ความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการเข้าไปค้นคว้าค้นคว้าต้นฉบับตัวเขียนอักษรขอมในหอสมุดแห่งชาติ

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณนางสาวมาตรี สอนมน ที่กรุณาตรวจทานต้นฉบับตั้งแต่ต้นจน

คำชี้แจงในการใช้อักษรย่อ

- ล1. หมายถึง ฉับรคน้ำแดง สมัยรัชกาลที่ 2 เลขที่ 2320 หึ่งที่ 10 ชั้นที่ 4/1 หอสมุดแห่งชาติ
- ล2. " ฉับรคน้ำแดง สมัยรัชกาลที่ 2 เลขที่ 2320 หึ่งที่ 10 ชั้นที่ 4/1 หอสมุดแห่งชาติ
- ล3. " ฉับรทองทึบลองซาค สมัยรัชกาลที่ 2 เลขที่ 3019 หึ่งที่ 13 ชั้นที่ 1/2 หอสมุดแห่งชาติ
- ล4. " ฉับรคน้ำแดง สมัยรัชกาลที่ 2 เลขที่ 2313 หึ่งที่ 10 ชั้นที่ 4/1 หอสมุดแห่งชาติ
- น1. " ฉับรทองนอย สมัยรัชกาลที่ 3 เลขที่ 1152 หึ่งที่ 6 ชั้นที่ 1/3 หอสมุดแห่งชาติ
- น2. " ฉับรคน้ำคำโท สมัยรัชกาลที่ 3 เลขที่ 2664 หึ่งที่ 11 ชั้นที่ 5/1 หอสมุดแห่งชาติ
- จ. " ฉับรลองซาค สมัยรัชกาลที่ 4 เลขที่ 3025 หึ่งที่ 13 ชั้นที่ 1/2 หอสมุดแห่งชาติ
- จจ. " ฉับรทองทึบ สมัยรัชกาลที่ 5 เลขที่ 2313 หึ่งที่ 10 ชั้นที่ 4/1 หอสมุดแห่งชาติ
- อกิ. " อภิธานปบทิปิกา
- อกิ.สุ. " อภิธานปบทิปิกาและสุจิ
- มโน.อง " มโนรดปฐนิยา นาม องคุดตกรนิกายฎฎกถาย คติโย ภาโค
- วิ.ฎิ. " ปรมชดมณูชสา นาม วิสุมชิมชคควณณา มหาฎิกาสุมมตา
- สมบท.วิ. " สมบทปาสาธิกาย นาม วินยฎฎกถาย ปฐโม ภาโค มหาวิภงควณณา
- วิ.มหา. " วินยปิฎเก มหาวิภงคสส ปมโม ภาโค

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
คำชี้แจงในการใช้อักษรย่อ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์และขอบข่ายของการวิจัย.....	2
วิธีดำเนินการวิจัยและตรวจสอบชำระ.....	3
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยและตรวจสอบชำระ.....	7
บทที่ 2 วิเคราะห์สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา	8
ความหมายของคำว่า"สังขยาปกาสกปกรณ์" และ "สังขยาปกาสกฎีกา".....	8
ลักษณะและรูปแบบของการประพันธ์สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา.....	10
ประวัติและผลงานของพระญาณวิลาสเถระ.....	11
ประวัติและผลงานของพระสิริมังกดาจารย์.....	13
จุดประสงค์ของการรจนาสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา.....	15
ต้นฉบับตัวเขียนที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบชำระพร้อมทั้งอักษรย่อ.....	16
ขอบกพร่องที่พบในต้นฉบับตัวเขียนที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบชำระ.....	22
มาตราต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา.....	27
ข้อสังเกตบางประการ เกี่ยวกับสังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกา.....	35
บทที่ 3 สังขยาปกาสกปกรณ์และฎีกาพร้อมทั้งคำและข้อความที่เขียน	39

	หน้า
บทที่ 4 สังขยาปกาสภกรรมและฎีกาแปล.....	178
บทที่ 5 สรุปลและข้อสเนอเนะ.....	225
บรรณานุกรม.....	226
ภาคผนวก	228
ประวัติผู้วิจัย.....	242

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย